

VITA

UNGVÁRY KRISZTIÁN

VÁLASZ ÖLVEDI IGNÁCNAK

„A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának Levéltára ma már a magyar kutatók előtt is nyitva áll” (Ölvedi Ignác: Kritikai megjegyzések Tóth Sándor „A Szovjet hadsereg felszabadító harcai Magyarországon” című művéhez. Századok, 1967/3-4. 621. o.)

Meglepetéssel és kissé tanácstalanul olvastam Ölvedi Ignác cikkét, melyben történelemhamisítással, sztálinista módszerekkel, a tárgyilagosság sutba dobásával vádol. Meglepetéssel azért, mert nem számítottam arra, hogy írásom ilyen kifakadásokra készítetne bárkit is, tanácstalanul azért, mert nem értem bírálóm gondolatmenetét.

Ölvedi kritikájában szinte semmit sem árul el arról, mik is lehettek Sztálin céljai 1939–1941 között – pedig bírált cikkem kizárólag ezzel foglalkozott, és nem azzal, hogy Németország miért támadta meg a Szovjetuniót. *„Sztálin nem az összecsapásra készült, hanem olyan fegyveres erő megteremtésére, felfegyverzésére és kiképzésére, amelynek még Hitlert is gondolkozásra kellett készítenie, mielőtt megindítja hadait a Szovjetunió ellen”¹*, írja. Tehát Ölvedi szerint Sztálinnak nem voltak területhódító céljai, nem akarta „felszabadítani a tőkés imperialisták jármában nyögő és szabadságra vágyó” népeket, nem kívánt agressziót elkövetni szomszédjaival szemben, gondolatait nem a proletár internacionalizmus és a „Világ proletárjai egyesüljete” elv vezérelte? Érdekes állítások ezek annak fényében, hogy Sztálin maga erről másképp nyilatkozott:

¹ Ölvedi Ignác: A történész bizonyítson és ne politizáljon. In *Hadtörténelmi Közlemények*, 1997/3. sz., 389. o.

„Az utóbbi húsz év tapasztalata azt mutatja, hogy Európában egy kommunista mozgalomnak békeidőben nincs elég esélye arra, hogy megragadhassa a hatalmat. Ilyen párt diktatúrája csak egy nagy háború eredményeképpen lehetséges. (...) El kell fogadnunk a német ajánlatot, és udvariasan vissza kell küldenünk az angol–francia missziót. (...) Egyidejűleg figyelembe kell vennünk azokat a következményeket, amelyek Németország vereségéből, vagy győzelméből következnek. Németország veresége esetén elkerülhetetlenül bekövetkezik Németország szovjetizálása, és egy kommunista kormány létrehozása. (...)

Nézzük a következő lehetőséget, vagyis Németország győzelmét. Egyesek magukévá tették azt a nézetet, hogy ez a lehetőség nagy veszélyt jelent számunkra. Egy morzsányi igazság van ebben az állításban, de hiba volna azt gondolni, hogy ez a veszély oly közelivé és naggyá válhat, mint ahogyan azt egyesek állítják. Ha Németország megszerzi a győzelmet, jobban legyöngülve lép ki a háborúból, mint ahogyan abba a legalább tíz évig tartó konfliktus elején belekezdett.

Németország fő gondja Franciaország és Anglia legyőzött államainak megfigyelése lesz, hogy ott féken tartsa az ellenállási mozgalmakat. Másrészt a győzelmes Németország óriási területeket szerez meg, és ezért évtizedekig ezek hasznosításával és a német rend létrehozásával lesz elfoglalva. Nyilvánvaló, hogy Németország másutt túlságosan is le lesz kötve ahhoz, semhogy ellenünk fordulhasson. Van még egy ügy, ami biztonságunkat szolgálja. A legyőzött Franciaországban nagyon erős lesz a kommunista párt. A kommunista forradalom elkerülhetetlenül kitör, és mi ezt a helyzetet kihasználhatjuk arra, hogy Franciaország

segítségére siessünk és szövetségünké tegyük. A továbbiakban az összes olyan nép, mely eddig Németország »védelmébe« esett, szintén szövetségünké válik. A világorradalom kifejlesztésére széles tevékenységi kör áll előttünk”², mondta Sztálin 1939. augusztus 19-én a politikai bizottság előtt. Beszédének szövege néhány hét múlva a „Havas” hírügynökségen keresztül meg is jelent Genfben a „Revue de droit international” című lapban. Sztálin 1939 novemberében tiltakozott a lap állításai ellen, sőt a Pravdában meg is jelentette a cikk cáfolatát. 1993-ig minden szovjet történész és emlékiratíró tagadta, hogy 1939. augusztus 19-én egyáltalán ülésezett volna a politikai bizottság. Először Dimitrij Volkogonov vezérezredes ismerte el 1993. január 16-án az Izvesztyijában megjelent cikkében, hogy az ülésre sor került.³

Sztálin helyzetértékelése később –Német ország katonai sikerei láttán – módosult, bár politikai céljain ez sem változtatott. Ölvedi szerint a Szovjetunió hadiipara minőségi és mennyiségi téren nem körözte le Németországot. A valóságban a Szovjetunióban már 1939-ig is több páncélost gyártottak, mint a világ összes országában együttvéve. Bírálóm szerint a Szovjetunió 1925-től 1939-ig „leszerelt”: valójában az elkövetkező években folyamatosan minden fegyverből többet – és gyakran jobbat – gyártott mint Németország. Németország még 1941-ben is csak havi 250 páncélost gyártott⁴, míg a Szovjetunió naponta 20–50 darabot, és azok döntően T–34 illetve KV típusú harckocsik voltak, amelyek abban az időben a

² Thadden, Adolf: Stalins Falle. Rosenheim, DVA 1996, 19–20. o

³ A szöveg eredetije a volt Szovjetunió különleges levéltárának történeti dokumentumgyűjteményében található, f 7, op 1, d. 1223., teljes terjedelmében idézi Adolf von Thadden: Vier Reden Stalins. Ein durchgehender roter Faden. Rosenheim: DVA 1996.; uő: Stalins Falle. Rosenheim: DVA 1996. :A teljes szöveg megjelent a *Novij Mir* 1994/12-es számában (232–233. o.), majd a novoszibirszki egyetem kiadásában is

⁴ Bundesarchiv–Militärarchiv Freiburg, RH 8/v. 1037a.

német gyártmányokat minden téren messze felülmúlták. Ha megfontoljuk, hogy a Szovjetunió 1941-ben ipari potenciáljának közel 40 %-át vesztette el, de annak ellenére több fegyverfajtából kétszer, vagy többször annyit tudott gyártani, mint a már két éve háborús viszonyokban élő Németország⁵, akkor nem alaptalan az a feltevés, hogy a szovjet ipar már hónapokkal, sőt évekkel korábban felkészült a tömeges fegyvergyártásra.

A világon először a Szovjetunióban szerveztek légideszant hadtesteket; a paramilitáris alakulatokban közel egymillió ejtőernyős katonát képeztek ki. Hitler 1936-ban állította fel az első ejtőernyős alakulatokat, melyek összlétszáma 1939-ben 4 000 főre rúgott. Sztálin 1930-ban hozta létre az ejtőernyős fegyvernemet és 1941 június 22-re öt hadtestbe szervezve már kb. 100 000 ejtőernyős katona állt fegyverben! 1941 augusztusában fejezték be a második öt légideszant hadtest felállítását, nyilvánvaló, hogy szervezésük már hónapokkal korábban elkezdődött. Fel kell tennünk a kérdést, miért kellett Sztálinnak ennyi ejtőernyős? Nyilván nem a védekező hadműveletekben szándékozta felhasználni ezeket az igen drágán kiképezhető elitcsapatokat – védelemre a legnagyobb pazarlás ejtőernyős vadászokat bevetni, hiszen elsősorban nem a lövészárokharcra készítik fel őket, ellentétben a sokkal olcsóbban kiképezhető gyalogsággal.⁶ Zsukov marsall minderről szemérmesen csak annyit ír könyvében: „a lehetséges hadműveletek jellegét megítélve jól láttuk, hogy jelentősen növelni kell a légideszant csapatokat.”⁷ A Szovjetunióban

⁵ A Szovjetunió 1941 második félévében 4 740 páncélost, 8 000 repülőgépet, 55 000 löveget és gránátvetőt, 134 000 géppisztolyt és géppuskát gyártott, míg a több fronton harcoló Németországban ugyanebben az időben 1 600 páncélos, kb. 4 000 repülőgép, 18 000 löveg és gránátvető, valamint 150 000 géppisztoly és géppuska készült.

⁶ Suworow, Viktor: Der Eisbrecher. Hitler in Stalins Kalkül. 9. kiadás, Klett–Cotta, 1996. 134–135. o.

⁷ Zsukov: Emlékek, gondolatok. Budapest, 1970. 161.o

gyártottak először szériában úszó és repülő páncélosokat, és fejlesztették világszínvonalra a vitorlázó repülőgépgyártást, mely – az ejtőernyő után – a deszanthadműveletek legfontosabb kelléke. A vitorlázó repülés 19 világrekordjából 13-at szovjet géppel értek el. Vajon használhatók-e az előbb említettek egy védekező háborúban? A világon először a Szovjetunióban gyártottak páncélozott repülőgépet (IL-2), Sztálin utasítására érdekes módon először együttes csatarepülőgépként, elhagyva a hátsó géppuskát, mely a gépet védekezésre is alkalmassá tette volna. Ugyanílyan szempontok szerint gyártottak 7 275 BT harckocsit is, melyek, hernyótalpaik ledobása után, a világ leggyorsabb páncélosaiként, 73 km/óra sebességet tudtak elérni. Egyetlen hátrányuk, hogy védekező hadműveletekre nem voltak alkalmazhatók: a BT páncélosokat csak jó utakon lehetett használni, mert a hernyótalpak nem bírták a nagy megterhelést. Nem is arra tervezték őket. A Szovjetunió úthálózata még évtizedekkel a háború után is messze elmaradt az európai normáktól, ezt minden tervező tudta. Ha mégis olyan harckocsit terveztek, amely csak utakon tudott jól közlekedni, annak az lehetett az oka, hogy jó úthálózattal rendelkező területen – tehát valamelyik nyugat-európai országban – tervezték bevetni őket.

Szeretném hallani, melyek voltak azok a fegyvertípusok, melyekből Ölvedi szerint a Szovjetunió kevesebbet és lényegesen rosszabb minőségűt gyártott, mint Németország? Vajon azok száma volt a meghatározó? Biztos vagyok abban, hogy 1941-ben a szovjet fegyverek zöme állta a versenyt a világ bármely hasonló fegyvertípusával – ezt még a szembenálló német és magyar katonák is elismerték. Ölvedinek inkább azt a kérdést kellene feltennie, hogy kiváló fegyverzetük ellenére miért szenvedtek a szovjet csapatok a háború elején katasztrofális veszteségeket.

„A Szovjetunió (...) a háború kitörésének előestéjén gyenge hadsereggel és elavult haditechnikával rendelkezett” – állítja Zsukov marsall nyomán Ölvedi. Valóban, ha azt nézzük, hogy a tervek szerint a 21 gépesített hadtest mindegyikének

előírászerűen több mint 3 000 harckocsival kellett volna rendelkeznie, de azoknak csak kevesebb mint a fele került 1941 júniusáig a csapatokhoz, akkor igaz, hogy a szervezés még korántsem zárult le – ebből a szempontból a szovjet hadsereg „gyengének” is nevezhetnénk. De ha ezt összevetjük azzal, hogy a teljes német harckocsiállomány (a zsákmányolt francia, angol és cseh harckocsikkal együtt) nem tett ki annyit, mint két teljesen feltöltött szovjet gépesített hadtest hadiállománya, akkor mindjárt viszonylagossá válik a szovjetek felkészületlensége. Ugyanez a helyzet a harckocsik elavultságával is: 1941 júniusára vonatkoztatva a szovjet katonai vezetők – utólag – csupán a harckocsik 15 %-át minősítették korszerűnek. Az így minősített 1 861 harckocsi azonban nem csak „modern” volt, hanem tömeg, páncélvastagság, fegyverzet és motorteljesítmény tekintetében a világ összes más harckocsiját felülmúlta. Az „elavult” kb. 22 000 harckocsi is zömmel korszerűbbnek számított, mint a német Pz-I és -II. Ha figyelembe vesszük, hogy a Pz-I csak két géppuskával, a Pz-II pedig csak egy 20 mm-es löveggel rendelkezett (amelyek egyike sem ütötte át a szovjet harckocsik páncélzatát), és ez a két típus a német harckocsiállomány 35 %-át tette ki, mindezt pedig szembe állítjuk azzal, hogy még a leggyengébb szovjet harckocsi is minimum 45 mm-es löveggel rendelkezett (amely viszont már képes volt az előbb említett harckocsik páncélzatának átütésére), akkor mindjárt relatívvá válik a szovjet haditechnika „elavultsága”.

Zsukov marsall – és nyomában sok tollforgató – jobb tudása ellenére valótlanságokat terjesztett a német hadiiparról, hogy elfedje a Szovjetunió háborús készülődéseit. Így például Zsukov azt állította, hogy Németország 1941-ben 5 200 páncélost gyártott, miközben a valóságban csak 3 700 darabot, de azok kb. 20 %-a is minden akkor gyártott szovjet páncélosnál elavultabb volt!⁸

⁸ Das deutsche Reich und der zweite Weltkrieg. 5/1 Organisation und Mobilisierung des deutschen Machtbereichs. Stuttgart, é.n. 636. o.

A pártállam történetírása mindig kidomborította, hogy a Szovjetunióban a terveknek csak kis százalékát sikerült 1941 júniusáig teljesíteni. Fel kell tennünk a kérdést, hogy milyen célt szolgált volna az a hadsereg, mely a tervek teljesítése után fegyverzetében erősebb lett volna, mint az európai kontinens többi hadserege együttvéve!

Ölvedi többször hánytorgat fel olyan dolgokat, amelyeket nem állítottam. Állításával ellentétben nem írtam, hogy a szovjetek műszakilag megerősítették volna határaikat – valójában éppen az ellenkezője történt: a régi erődítéseket bontották le. Hidak, utak, laktanyák építése nem azonos a műszaki erősítéssel. Nem értem, hogy bírálóm szerint miért nem számít dokumentumnak a Ránki György által kiadott „Hitler hatvannyolc tárgyalása” c. mű, melyből megtudható, hogy mikor mit nyilatkozott Hitler a Szovjetunióról (azt, hogy potenciálisan veszélyforrásnak tartja). Nem értem, miért következik abból a tényből, hogy Sztálin tízezreket végeztetett ki hadseregének tisztjei közül, az, hogy ezáltal szét akarta volna verni a hadsereget. Eszébe sem volt! A szakmai színvonal ugyan óriásit zuhant a szakemberek módszeres kiirtása után, de a szovjet Vörös Hadseregben ezek után egyetlen merényletet, vagy összeesküvést sem tudtak megszervezni Sztálin ellen, ellentétben a német Wehrmachttal, ahol még az is többször előfordult, hogy Hitler kiadott parancsai ellen cselekedtek, vagy elszabotálták azokat. Sztálin brutális és kegyetlen diktátor volt, de nem önmaga ellensége – vérengzéseinek megvolt a maga szörnyű racionalitása. Teljes joggal hihette, hogy hadserege a tisztogatások után erősebb lesz, mint előtte volt, hiszen mindenki készségesen és változtatás nélkül hajtja majd végre parancsait – és valóban, tudomásunk szerint egyszer sem fordult elő, hogy valaki az utasításait önhatalmúan, büntetlenül megmásíthatta volna. Nem értem, hogy bírálóm miért nevezi forrásaimat „*a náciizmust mosdató politikai propagandának*”. Sokkal hasznosabban tette volna, ha az ilyen minősítések helyett valami konkrétummal is cáfolja az általam leírtakat,

és nem a német és a szovjet rendszert összehasonlító anekdotával zárja sorait, mely szerint a kettő közt csak annyi a különbség, hogy „Moszkvában hidegebb van”. Lehet, hogy ennek az anekdotának az elmesélése húsz évvel ezelőtt nagy politikai bátorságról tett tanúságot, de az az idő elmúlt. Viszont végképp nem értem, miért, milyen alapon mossa így össze Ölvedi a két rendszert, miközben engem vádol (!) a náciizmus és Hitler rózsaszínűre festegetésével?

Azt sem értem, hogy Ölvedi miért az általa korábban csak „*a német irányzat és a fasiszta eszme legerőteljesebb magyarországi hordozójának, Németország fenntartás nélküli kiszolgálójának*”⁹ és feltétlen hívének tekintett, műveiben csak „*horthysta*” magyar tisztikarként említett testület jelentéseit ajánlja figyelmembe a Szovjetunió szándékainak tanulmányozásához, melyekből jelenlegi véleménye szerint „*éreződik a hozzáértés, a hazaszeretet*”¹⁰? Nem kéne ehhez inkább a szovjet forrásokat tanulmányozni? (Melyek csak napjainkban – és nem 1969-ben, mint ahogyan azt egyesek állították – válnak lassan mindenki számára hozzáférhetővé.) Vajon mindent tudott a magyar Honvéd Vezérkar a Szovjetunió szándékairól? Szerintem nem, hiszen még a német vezérkar keleti hadseregeket nyilvántartó osztálya sem sejtette 1941. június 22 előtt, hogy a Szovjetunió milyen erővel rendelkezik, és milyen tervei vannak velük. Az 1941. május 20-án kelt jelentésben még a hadosztályok számát sem tudták pontosan

⁹ Ölvedi Ignác: Adalékok Horthy és a Lakatos-kormány katonapolitikájához. In: *Századok*, 1969/1. sz., 44. o.

¹⁰ Ölvedi Ignác: A történész bizonyítson és ne politizáljon. I. m. 391. o. Erről az általa ma „hozzáértőnek” és „hazaszeretőnek” nevezett tisztikarról 1969-ben még így írt: „A horthysta tisztikar a katonai omnipotencia és az ország militarizálódásának, a katonai diktatúrának feltétlen híve volt”. (Ölvedi Ignác: Adalékok Horthy és a Lakatos-kormány katonapolitikájához. I. m. 44. o. Hasonló idézeteket szinte összes 1988 előtt írt művében találhatunk.

megbecsülni, bár akkor már lehetségesnek tartották a szovjet megelőző támadást.¹¹

Köszönettel tartozom Ölvedi Ignácnak azért, hogy felhívta figyelmem a Zsukovnak tulajdonított idézet pontatlanságára, ezért minden olvasótól elnézést kérek. Az idézetet nem közvetlenül Zsukov könyvéből, hanem egy német feldolgozásból vettem át, utólag ellenőrizve magam is meglepve tapasztaltam, hogy a kérdéses mondatok az idézett formában nem találhatók Zsukov művének eredeti orosz, vagy magyar kiadásában. A lényegen azonban ez nem változtat: az idézetet annak illusztrálására akartam használni, hogy 1941-ben a szovjet felvonulás nem védekezésre, hanem támadásra volt csak alkalmas. Ezt idézett művének oldalain Zsukov maga is elismeri: „A háború elején a 10. hadsereget és a Nyugati Körzet több más csapatát a bialystoki kiszögellésben helyezték el, amely az ellenség felé nyúlt ki. (...) Hasonló hiba ismétlődött meg a Délnyugati Front hadseregeivel is, amelyeket szintén megkésve vontak vissza a bekerítés elől.”¹²

Zsukov memoárjában úgy tesz, mintha nem rajta múlt volna, hogy a szovjet hadsereg gépesített alakulataiból 18 gépesített hadtest a határtól 200 kilométeres távolságon (azaz egy-két menetnapon) belül, és közülük is 7 olyan kiszögellésben táborozott, ahonnan csak támadni lehetett, védekezni nem, mivel a hadműveletek első napjaiban elvágták őket a főerőktől. Hasonlóan helyezkedtek el az egyéb alakulatok is: a legexponáltabb lemergi és bialystoki kiszögellésbe a páncélos és gépesített hadosztályokon kívül 48 lövész, és 16 lovas hadosztályt zsúfoltak be.¹³ A valóságban mindez Zsukov tervei és utasításai alapján történt. A Vörös Hadsereg Németország elleni felvonulásáról 1941-ben

¹¹ Bundesarchiv–Militärarchiv, Freiburg, RH 2/1983.

¹² Zsukov: i. m. 200.o.

¹³ A szovjet és német felvonulásról a legrészletesebb és pontosabb térképet a *Das Deutsche Reich und der zweite Weltkrieg*. c. idézett monográfia 4. kötetének mellékleteként kiadott füzet tartalmazza.

három különböző terv is született.¹⁴ Először 1941. március 2-án, majd március 11-én, végül május 15-én terjesztették azokat Sztálin elé. Az utóbbiból összesen egy, Vasziljevskij marsall által kézzel írt példány készült, bevezetőjében a következő áll:

„Ha figyelembe vesszük, hogy Németország hadseregét a mögöttes szolgálattal együtt mozgósította, akkor megelőzheti (Vatutyin marsall által kétszer aláhúzva) felvonulásunkat, és meglepetésszerű csapást mérhet ránk. Hogy ezt megelőzzük, és a német hadsereget szétverhessük, (utóbbi áthúzza) szükségesnek tartom, hogy semmi esetre sem engedjük át a német vezetésnek az iniciatívát, előzzük meg (kétszer aláhúzva) ellenfelünket a felvonulásban, és akkor támadjuk meg a német hadsereget, amikor az még a felvonulás fázisában van, és nincs abban a helyzetben hogy frontot építsen fel és megszerveze a fegyvernemek együttműködését.”¹⁵ Sztálin a tervezetet jóváhagyta és saját aláírásával hitelesítette.¹⁶

A figyelmes olvasó már ebből szövegből is láthatja, hogy a szovjet vezérkart nem az aggasztotta, hogy Hitler támad – Németország ról nem feltételezték a jószomszédságot – hanem az, hogy a német támadás esetleg megelőzi a tervezett és a saját támadást előkészítő felvonulást. A jelentés ugyanis azt szögezi le, hogy már mindkét hadsereg mozgósított, de a német hadsereg még nem kezdte meg felvonulását a szovjet határra, bár

¹⁴ A tervekre l.: *Danilov, Valerij*: Hat der Generalstab der Roten Armee einen Präventivschlag gegen Deutschland vorbereitet? In: *Österreichische Militärische Zeitschrift*, 1993/1. sz., 41–51. o.; *Maser, Werner*: Der Wortbruch. H. n., 1994, 406–420. o.; *Magenheimer, Heinz*: Zum deutsch-sowjetischen Krieg 1941. Neue Quellen und Erkenntnisse. In: *Österreichische Militärische Zeitschrift*, 1994/1. sz., 51–60. o

¹⁵ A szöveget idézi *Hoffmann*: *Stalins Vernichtungskrieg*. 39. o. Ezek fényében tarthatatlan Ölvedi és Borus József azon állítása, hogy nem létezett szovjet támadási parancs az 1941-es évben.

¹⁶ *Dmitrij Volkogonov*: *Triumpf i tragediija*. 136., 155. o., idézi *Hoffmann*: i. m. 40. o.

az bármikor elkezdődhet. Ezzel szemben a szovjet hadsereg nem csak mozgósított, hanem már felvonulásban is volt. A felvonulás ugyanis nem 1941 májusában kezdődött: a szovjet hadsereg 1939-től folyamatosan több hadosztályt állomásoztatott a határon, mint a német hadvezetés. Ez annyiból érthető is, hogy a szovjet útviszonyok sokkal lassabb átcsoportosítást tesznek lehetővé, mint amilyenre a német félnek módja van. Véletlen egybeesés, hogy 1941 május elején a már felvonult és a határtól zömmel 200–300 kilométeren belül állomásozott kb. 150–180 hadosztály mellé további öt hadsereg felvonultatását is elindították¹⁷? Ha védekezni kívántak, akkor nem lett volna szükség arra, hogy a gyorsanmozgó alakulatokat is a határ mellett vonultassák fel, és arra sem, hogy a csapatoknak német–oroszlótárakat osszanak ki, valamint zsebkönyveket, melyek a nyugat-európai vasúti sínek szovjet szabványra való átállítását tartalmazták¹⁸. Az sem volt indokolt, hogy a lengyel lakosság számára felszabadító szövegű plakátokat nyomjanak, miképp az sem, hogy „Német proletariátus”-ra és hasonló nevekre kereszteljenek egységeket, illetve hogy éppen 1941. június 4-én állítsanak fel lengyel vezényleti nyelvű hadosztályt¹⁹. Ha védekezni akartak a németekkel szemben, a határon fekvő Breszt-Litovszkban sem kellett volna 10 millió liter benzint tárolni.²⁰ Arra sem lett volna szükség, hogy a német–lengyel területekről (Krakkóval bezárólag) térképekkel lássák el a magasabb parancsnokságokat²¹ – elegendő lett volna azt közvetlenül a támadás előtt megtenni.

¹⁷ Zsukov idézett, Emlékek, gondolatok c. művének 176. oldalán csak két hadseregről tesz említést. A valóságban a 16. és a 19. hadsereg mellett a 21., 20. és a 22. hadsereg is a felvonultatottak közé tartozott.

¹⁸ Részleteiben I. Post, Walter: Unternehmen Barbarossa. H. n., 1994. c. művét.

¹⁹ Hoffmann: i. m. 53–56. o.

²⁰ Uo. 45. o.

²¹ Bundesarchiv–Militärarchiv, Freiburg, RH 21–2/v. 646. (1941. június 25.), RH 24–24/335. (1941. július 10.), RH 24–28/10. (1941. július 16.).

A szovjet felvonulásról árulkodik az a tény is, hogy 1941 augusztus elejéig az összes szovjet páncélos, gépesített és gyalogshadosztályok kb. 90 %-a már a németekkel szemben tevékenykedett. Figyelembe véve a nagy távolságokat és a rossz vasút- és útviszonyokat, nyilvánvaló, hogy az alakulatok zömének már 1941 június 22. előtt el kellett indítania felvonulását békehelyőrségéből, mely adott esetben 10 000 kilométerre keletre feküdt a szovjet–német határtól. A szovjet hadvezetés 1941 júliusa és augusztusa között 98 lövészadosztályt állított fel, látott el felszereléssel, és vetett harcba szeptember–október folyamán. Lehetetlen lett volna mindezt megszervezni, ha az előkészületek nem kezdődtek volna meg már jóval a német hadüzenet előtt.²²

Az 1941. május 15-én elkészült és előbbieken idézett „Megfontolások a Németországgal és szövetségeseivel való háború esetére” csak az utolsó állomása volt annak az útnak, amelyre a Szovjetunió 1939. augusztus 23-án rálépett, és amelynek folyamatát előző cikkünkben ismertettük.

Mindez persze semmit sem változtat azon a tényen, hogy Németország elsősorban nem ezért támadta meg a Szovjetuniót. Nem csökken a németek háborús felelősségét sem, hiszen az egyik bűn nem tehet bocsánatossá egy másikat. Különös, hogy Ölvedi mégis ezt hányja szememre, amikor történelemhamisítónak nevez. Az ő helyében óvakodnék az ilyen minősítések használatától egy tudományos igényű vitában. Nemcsak azért, mert rám nézve igaztalan, hanem azért is, mert méltánytalan eleve a hamisítás szándékával vádolni valakit, aki a véleményünk szerint esetleg téved. Nemcsak azért, mert esetleg mégse tévedett, hanem főleg azért, mert a tévedésből még egyáltalán nem következik, hogy ezt rosszhiszeműségből tette. Nem véletlen, hogy a kommunista történészek olyan előszeretettel használták mindenkire ezt a pejoratív jelzőt, aki nem az ő felfogásuknak megfelelően fogalmazott. Nem értem, hogy miért ad a számba olyan mondatokat, amilyenekhez hasonlóakat én le sem írtam. Például nem írtam, de nem is

²² Uo. RH2/2092.

sugalltam azt, hogy „A Wehrmacht megelőző támadást kényszerült végrehajtani az Európát fenyegető bolsevista hordák ellen”, sehol nem minősítettem sem bolsevista hordának, sem másnak a szovjet hadsereget. De facto Németország előbb támadott, mint a szintén támadásra készülő Szovjetunió. Ebből még nem következik, hogy Adolf Hitler fel lett volna mentve a nemzetközi jog betartása alól, sőt az sem következik, hogy Németország támadása jogos volt – jog és támadás egymást kizáró fogalmak.

Amit alapvetően nem értek, hogy miért nevezi Ölvedi a történelem meghamisításának azt, ha valaki a Szovjetunió és Sztálin háborút kirobbantó és elősegítő szerepéről az időközben napvilágra került források alapján beszámol. Nem hiszem, hogy az egyik bűnnel el lehetne takarni másikat: sem a nemzetiszocialista politikai rendszer híveinek bűnösségét a szovjet rendszer híveinek bűnösségével, sem fordítva.